

rexit ubi mortuus est, sed ubi sepultus; et similiter illi qui cum ipso resurrexerunt, et postea B. Virgo. Denique, si corpus alibi reperitur, et non ubi mortuum fuit, quid necesse est illuc transferri ut ibi resurgat? Atque idem argumentum fieri potest de primo loco in quo singula corpora sepulta sunt. Nam si alio sunt translata, et ibi reperiuntur tempore resurrectionis, quorsum revocabuntur ad priorem locum priusquam resurgant! Omitto, multa corpora jacuisse insepulta, vel ab igne consumpta, vel ab animalibus devorata, vel in plures partes dissecta, diversis in locis fuisse suspensa, et similiter de aliis; non habet ergo hic modus probabilitatis speciem.

3. *Locus resurrectionis faciendæ.*—Tertius modus est, singula corpora resurrectura in eo loco ubi inventa fuerint; et si fortasse secundum diversas partes in varia loca sint sparsa, ubi fuerit major vel præcipua pars, eo, Angelorum ministerio, adducentur reliquæ partes materiæ, atque ibi fiet uniuscujusque resurrectio. Ita Richard., dist. 43, art. 5. q. 3; et idem est sensus eorum qui dicunt unumquodque corpus excitandum esse a suo sepulchro, quia nomine sepulchri necesse est intelligant locum illum in quo unumquodque corpus, vel materia ejus tunc reperietur. Et in eodem sensu possunt adduci pro hac sententia testimonia Scripturæ, in quibus dicuntur mortui evocandi ex suis sepulchris, Joann. 5: *Omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et procedent, etc.*; Ezech. 37: *Aperiam tumulos vestros, et educam vos de sepulchris vestris.* Præterea hanc sententiam confirmant exempla omnium qui hætenus surrexerunt, Christi Domini, et eorum qui cum eo surrexerunt; omnes enim exierunt de suis sepulchris, Mat. 27 et 28. Et idem credimus de B. Virgine. Præterea, de beatissimis Petro et Paulo expresse dicit Chrysostomus, hom. 32 in Epist. ad Rom., surrecturos Romæ e sepulchris suis: *Non ita (inquit) cælum splendescit, quando radios sol dimittit, quemadmodum Romanorum urbs duas illas lampades ubique terrarum effundens; hinc rapietur Paulus, illinc Petrus. Considerate, et horrete quale spectaculum visura sit Roma, Paulum, videlicet, repente ex theca illa cum Petro resurgentem, in occursum Domini sursum ferri.* Præterea idem Chrysost., hom. 7 in 1 ad Thess., circa illa verba: *Eos, qui dormierunt cum Jesu, adducet cum illo: Illud (inquit) adducet*

cum illo, declarat eos undique adducendos. Quod latius explicans hom. 8, sic scribit: *Quod dicit, congregandos esse, resurrecturos quidem ubique simpliciter dicit, congregandos vero ab Angelis.* Itaque aperte sentit omnes prius esse excitandos per universum orbem, postea vero Angelorum ministerio congregandos. Et idem sentiunt ibi Oecumen., Theophyl., et alii Græci. Quod ita tamen intelligendum existimo, ut reprobi quidem a dæmonibus subito portandi sint in locum judicii, justi vero sua virtute ferantur quo eos custodes Angeli duxerint, atque hac ratione tam boni quam mali jam excitati congregabuntur Angelorum ministerio, tamen diverso modo; justi, virtute sua moti, ac sponte sequentes duces suos; reprobi vero, ultra vires suas, a dæmonibus inviti coactique trahentur. Rursus in favorem hujus sententiæ adduci possunt Augustinus et Anselmus, qui dicunt, eos, qui tempore judicii vivi reperientur, et Christo obviam rapiuntur, in ipso raptu esse morituros, et paulo post suscitandos. Hæc enim sententia aperte supponit unumquemque ibi esse suscitandum, ubi fuerit inventum cadaver. Præterea Origenes, l. 28 in Isaiam, tractans illud Isaiæ 26: *Resurgent ii qui in sepulchris sunt* (ut est apud Pamphilum, apol. pro Origene), dicit, per *sepulchrum* intelligendum esse omnem locum in quo vel integrum corpus humanum, vel ex parte aliqua jacet, quamvis ad dispositionem humanorum corporum constructus non sit, ut hoc modo possit de omnibus verum esse quod *resurgent de sepulchris.* Denique hic modus est omnium facillimus, et evitat omnes mutationes supervacaneas et libere confictas, reddique probabilem rationem hujus circumstantiæ resurrectionis, quantum ex rebus ipsis reddi potest.

4. *Dubium.*—Vera enim et absoluta responsio totius quæstionis est, resurrectionem ibi esse faciendam ubi Deus sua admirabili providentia disposuerit; tamen, si ex parte rerum aliquid conjectandum est, non posse esse verisimiliorem conjecturam quam supradictam; quia sicut unaquæque res generatur ubi præexistit materia ex qua fit, quia locus et quantitas consequuntur materiam, ita corpora illa regenerabuntur, ubi illorum materia inventa fuerit. Nec refert quod illa loca interdum erunt obscæna et immunda; quia si corpora suscitanda sunt damnatorum, nihil refert quod ibi jaceant; si vero sunt gloriosa, non eis loci impuritas nocebit, et su-

bito post instans resurrectionis sua inde agilitate avolabunt.

5. Solum potest relinqui difficultas de iis corporibus quæ omnino vel majori ex parte in aerem conversa sunt, ita ut eorum materia in nullo loco terrestri sit, sed in regione aeris aut ignis, aut in profundo maris. Aut enim dicendum est illos homines non esse suscitandos in terra, sed in aere, vel in aqua, quod videtur inconveniens; aut certe in eis non potest habere verum quod diximus, suscitandos, scilicet, esse, ubi major pars materiæ eorum fuerit. Ad has et similes difficultates responderi imprimis posset, nullum esse incommodum quod in hujusmodi locis corpora formentur et resurgant; quia tam subito fiet resurrectio et congregatio suscitatorum corporum, ut nullum ex hoc sequi possit inconveniens. Nam si corpus, quod resurgit, est gloriosum, sive sit in aqua, sive in terra, sive in aere, perinde sane est; si vero sit ex damnatis, subito deferetur in locum judicii. Probabilius tamen videtur, omnes homines esse excitandos super terram. Quia ita significatur in testimoniis Scripturæ supra citatis, et est magis consentaneum naturæ humani corporis. Quocirca, quando ex parte materiæ ipsius corporis nulla est ratio ob quam potius fiat resurrectio in hoc loco terræ quam in alio, divina dispositione fiet, vel in loco judicii, vel ubi Deus voluerit, aut expedire censuerit.

SECTIO VIII.

Utrum justorum damnatorumque resurrectio in eodem judicii magno die futura sit.

1. Restat jam nunc dicendum de circumstantia temporis. Et quoniam de anno, mense ac die nihil certi in particulari dici potest (hæc enim pendet ex futuris, quæ non sunt nobis revelata, ut dicturi sumus infra, agentes de judicio), solum inquiri hic potest an universalis resurrectio futura sit tota eodem anno ac die, et an ille dies sit futurus dies judicii. In qua quæstione occurrit examinandus vetus error Chiliastarum, quem olim Cherintiani et Marcionistæ secuti sunt, et nunc Anabaptistæ sequuntur, ut referunt Pammel.; in Paradox. 24 Tertulliani, et Staphileus, in Epitome hæresum Lutheranorum; et Lindanus, de Hæresibus nostri temporis; et Præteolus, verbo *Cherintiani*, et verbo *Chiliastæ*. Hi dixerunt, resurrectionem justorum futuram mille annis ante diem judicii, quod

multi ex antiquis Scriptoribus Catholicis secuti sunt. Sed quia non omnia, quæ in hoc hæretici confinxerunt, communia sunt nostris scriptoribus, oportet eorum sententias breviter explicare. Et quoniam in eis multa continentur, quæ non pertinent ad præsens institutum, ea tantum persequemur quæ hujus loci fuerint; cætera vero in propria loca remitemus. Cherintus ergo (ut est apud Eusebium, l. 3 Histor., c. 22, et l. 7, c. 20; Niceph., l. 3 Histor., c. 14) docuit Christum mille annis ante judicium in hunc mundum descensurum, et omnes justos suscitaturum ad vitam corporalem et animalem, ut una cum eis mille annis in terra regnet, in summa pace, voluptate, et rerum omnium ac deliciarum affluentia, etiam illarum quæ ventri et veneri deserviunt. Dicebat etiam illo tempore instaurandum esse Judæorum regnum, religionem, civitatem Jerusalem, ac templum ejus, et taurorum ac arietum victimas, ac denique tunc esse implendas promissiones omnes factas Abraham, et posteris ejus, Genesis 13, 15 et 27; Isai. 65 et 66; Jerem. 16 et 31; Ezech. 20, 27 et 28. Hunc errorem secutus est Apollinarius, ut refert Epiphanius, hæres. 77, in fine; Irenæus, l. 5, c. 32 et sequentibus, docet post Antichristi persecutionem futuram esse hanc justorum resurrectionem, ut in terra vivant cum Christo mille annis. Et quamvis sentiat, eo tempore fructuosos magnis spiritualibus deliciis, tamen etiam eis attribuit ingentes corporis voluptates et abundantiam rerum temporalium; non tamen explicat an sint futuræ hominum generationes, neque de sacrificiis et aliis cæremoniis Moisaicis meminit, de quibus etiam omnes alii Patres tacuerunt.

2. Lactantius autem, l. 7 Instit., cap. 14, maxime tamen in 24 et 26, hunc sequens errorem, multa falsa pro libito comminiscitur. Primum enim dicit primam illam resurrectionem justorum futuram sexto millesimo anno a mundi creatione. Quod quam sit falsum, et Scripturæ repugnans, dicemus postea, agentes de die judicii. Dicit præterea resurrecturos tunc justos qui mortui fuerunt; qui autem vivi reperientur, non esse morituros, sed per eos mille annos infinitam hominum multitudinem generaturos, et eorum sobolem sanctam ac Deo earam fore: *Qui autem (inquit) suscitabuntur, hi præerunt viventibus, ut judices; gentes vero non extinguentur omnino, sed quædam relinquentur in victoriam Dei, ut triumphantur a justis, ac*

subjugentur perpetua servitute. Deinde describit temporalem felicitatem illius sæculi, et aurea tempora quæ, Saturno regnante, a poetis conficta sunt, illis mille annis futura esse arbitratur. Lactantium fere in omnibus secutus est Quintus Julius Hilarion, lib. de Mundi duratione; et hi duo existimantur primam resurrectionem justorum fuisse futuram ante quingentesimum annum a morte Christi, quorum errorem ipsa rerum experientia satis arguit. Posuerunt etiam persecutionem Antichristi futuram ante primam resurrectionem, postea vero, transactis mille annis, futuram esse aliam persecutionem, quod plane repugnat Evangelio, ut latius postea dicturi sumus. Tertullianus autem, lib. 3 contra Marcionem, c. ult., aliter hunc errorem scribit. Nam imprimis non existimat resurrectionem omnium justorum simul esse futuram initio illorum mille annorum, sed intra illud sæculum paulatim esse consummandam, singulis maturius vel tardius, pro diversitate meritorum, resurgentibus. Deinde non videtur tribuere justis eo tempore sensibiles voluptates, sed spirituales. Sic enim inquit: *Hanc (id est, Jerusalem) dicimus excipiendis resurrectionis Sanctis, et refrendis omnium bonorum, utique spiritualium, copia, in compensationem eorum quæ in sæculo vel desperimus, vel amisimus, a Deo prospectam. Siquidem et justum, et Deo dignum, illic quoque exultare famulos ejus, ubi sunt et afflicti nomine ipsius.* Et ita ejus sententiam interpretatur Pammelius, in initio operum Tertulliani, Parañ. 24, et tom. 4, in fragm. operis de Spe fidelium. Et hoc sensu tolerabilior est hic error, teste etiam Augustino, l. 20 de Civit., c. 7, ubi hanc tractans quæstionem, sic scribit: *Quæ opinio esset utcumque tolerabilis, si aliqua delicia spirituales in illo Sabbatho affuturæ Sanctis per Domini præsentiam crederentur. Nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando.* In hac etiam sententia fuit Justinus Martyr, dialog. cum Tryphone; non tamen explicat modum deliciarum in eo statu futurarum. Quos Patres ex Papia hanc sententiam didicisse testis est Eusebius, l. 3 Hist., cap. 33; et Hieron., lib. de Eccles. Script., in Papia, et in præf. l. 48 in Isaiam, ubi, præter citatos refert Victorinum, in Apoc.; et Apollinarium: *Quem non solum (inquit) suæ sectæ homines, sed et nostrorum, in hac parte duntaxat, plurima sequitur multitudo;* et c. 36 in Ezech., addit Severum, in dialogo Gallus. Hieronymus tamen iis locis indiffe-

renter tribuit his auctoribus errorem Cherintianorum, eo modo quo a nobis expositus est. Gennadius vero, l. de Eccles. dogmatibus, c. 6, in genere referens hanc sententiam, *fabulam somniorum* appellat; in c. vero 53, hunc in modum variis scriptoribus illam attribuit: *In divinis promissionibus nihil terrenum aut transitorium expectemus, sicut Melitiani sperant, non nuptiarum copulam, sicut Cherintus et Marcion delirant, non quod ad cibum vel ad potum pertinet, sicut Papia auctori Irenæus, Tertullianus, et Lactantius acquiescunt, neque per mille annos, post resurrectionem regnum Christi in terra futurum, et Sanctos cum illo in deliciis regnatos, speramus, sicut Nepos docuit, qui primam resurrectionem justorum, et secundam impiorum confinxit.* Ubi non video cur distinxerit sententiam Neptotis a sententia Irenæi; eadem enim omnino fuisse videtur, ut latius refert Eusebius, l. 7 Hist., c. 19; et Nicephorus, l. 6, c. 21. Denique Hieron., Jerem. 19, hanc sententiam referens, prout a Cherinto et Judæis asserta est, subdit: *Licet non sequamur, tamen damnare non possumus, quia multi Ecclesiasticorum virorum, et Martyres ista dixerunt, et unusquisque in suo sensu abundet, et Domini cuncta iudicio reserventur.*

3. Fundamentum hujus sententiæ fuit obscuro locus Apoc. 20, ubi sic scribitur: *Et vidi Angelum descendentem de caelo, habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua, et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus, et Satanus, et ligavit eum per annos mille, ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni; et post hæc oportet solvi modico tempore. Et vidi sedes, et sederunt super eas, et iudicium datum est illis; et animas decollatorum propter testimonium Jesu, et propter verbum Dei, et qui non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus, aut in manibus suis, et vixerunt, et regnaverunt cum Christo mille annis, ceteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio prima.* Post quæ omnia describitur generale iudicium futurum post illos mille annos. Qui locus videtur tam apertus ad prædictam sententiam confirmandam, ut propter hanc causam (teste Eusebio supra) multi librum Apocalypsis rejecerint ut apocryphum, et a Cherinto scriptum.

4. Dicendum est tamen resurrectionem justorum non esse futuram usque ad diem iudicii, et illa die omnes homines resurrectu-

ros, quare non intercedet magna mora inter resurrectionem justorum et iniquorum. Hæc assertio est certa, et quatenus repugnat citato errori, existimo esse de fide. Nam, licet antiqui Patres, Hieronymus et Augustinus, non videantur contrariam sententiam ut hæreticam damnare, tamen Epiphanius, hæc. 77, circa finem, illam absolute damnat ut hæreticam, Scripturæque contrariam. Et Eusebius supra, et l. 3, c. 33, rejecit eam ut erroneam; refert etiam Dionysium Alexandrinum duos libros contra illam scripsisse. Et Hieronymus, Ep. 150 ad Hedibiam, *Judaicam fabulam* appellat. Denique omnes Theologi, et posteriores scriptores qui contra hæreses scripserunt, inter hæreses hanc sententiam numerant. Verum est potius eam damnare, propterea quod beatitudinem in voluptatibus corporeis constituat, quam propter lapsum circa tempus resurrectionis; sed hic non illam rationem consideramus, pertinet enim ad materiam de Beatitudine. Et nunc sufficienter verba Christi, Mat. 22: *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli;* et Pauli, Rom. 14: *Regnum Dei non est escæ et potus.* Hic ergo solum est ostendendum, etiam posteriori ratione aperte repugnare Scripturæ. Quod probatur primo ex illis verbis Job 19: *Scio quod Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra surrecturus sum.* Quod certum est dictum esse a Job ratione universalis resurrectionis justorum. Et apertissime Christus Dominus, Joann. 6: *Hæc est voluntas ejus, qui misit me Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die. Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam æternam; et ego resuscitabo eum in novissimo die.* Et iterum: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum; et ego resuscitabo eum in novissimo die.* Et fortasse hinc didicit Martha quod Joannes undecimo dixit: *Scio quia resurget in resurrectione, in novissimo die.* Certum autem est, per diem novissimum intelligi postremum diem, in quo fiet generale iudicium, ut omnes exponunt, et ex vi ipsius vocis constat. Dicitur enim in Scriptura *novissimum*, quod est postremum. Unde respectu alicujus personæ seu actionis, *novissimus dies* dicitur dies mortis, quomodo potest intelligi illud Proverb. 31: *Et ridibit in die novissimo.* Et similiter postremus dies festivitatis dicitur *novissimus*, Joann. 7; at vero *novissimus dies* simpliciter solum ille dici

potest, qui absolute postremus futurus est, de quo dixit Christus, Joann. 12: *Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in novissimo die.* Secundo argumentor, ex eo quod in Scriptura resurrectio bonorum et malorum simul futura esse dicitur, et quamvis nonnulli Catholici contendunt non esse intelligendum de similitudine physica, sed morali (ut sic dicam), tamen, si inter unam et aliam mille anni interponendi essent, neutro modo posset dici simul futuræ. Oportet ergo ut vel in eodem momento, vel saltem intra brevissimum tempus fiant, juxta verbum Christi, Joan. 5: *Venit hora in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et procedent, qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ; qui autem mala, in resurrectionem iudicii.* Eadem ergo hora et tempore utrumque fiet, sicut Paulus explicuit, 1 Cor. 15: *Omnes quidem resurgemus, scilicet, tam boni quam mali, sicut sequentia verba declarant, sed non omnes immutabimur;* et tamen subdit: *In momento, in ictu oculi, in novissima tuba, canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur.* Itaque, et qui immutandi sunt, et qui non sunt immutandi, simul resurgent. Idem colligi potest ex parabolis zizaniorum, et sagenæ missæ in mare, et decem virginum, et ex Daniel., 12 c.: *In tempore illo evigilabunt alii in vitam æternam, et alii in opprobrium.* Tertio, sunt evidentia testimonia, quæ docent justos non resurrecturos iterum ad vitam animalem, sed spiritualem et gloriosam, 1 ad Cor. 15: *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione; seminatur in ignobilitate, surget in gloria; seminatur in infirmitate, surget in virtute; seminatur corpus animale, surget corpus spirituale.* Et infra eodem sensu dicit: *Caro et sanguis regnum Dei non possidebit;* et rursus: *Mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur, scilicet, ad statum gloriæ; non ergo intercedent mille anni inter justorum resurrectionem et eorum immutationem.* Et ideo dixit de illis Christus, Matth. 25, quod ad imperium suum *procedent in resurrectionem vitæ.* Non enim hoc dicitur quia iterum vivent, nec quia resurgent ad vitam perpetuam (utrumque enim commune est malis); ergo quia resurgent ad vitam gloriosam. Et ita Daniel, dicto c. 12, de quibus dixerat evigilatos in vitam æternam, statim subdit: *Fulgebunt quasi splendor firmamenti;* ergo non erit alia resurrectio justorum nisi gloriosa, neque prius ad vitam quam ad cælestem vitam resurgent. Ratione

item potest hoc ostendi; quia sanctæ animæ fruuntur Deo, et in resurrectione non privabuntur illa visione; ergo statim ac suis corporibus unientur, gloria illa replebuntur. Quia ex beatitudine animæ redundat in corpus quædam illius participatio, et nulla est causa cur impediatur, cum illi justi jam sint extra statum merendi.

5. *Objectio.* — *Responsio.* — Dices, hoc argumento satis probari Sanctos post resurrectionem non usuros cibo et potu, eo quod eis non indigeant; sed habituros statim corpora gloriosa; nihilominus tamen permansuros in terra mille annis, ut fruantur bonis, et gaudeant ibi ubi passi sunt. Sed hoc (præterquam quod per se est incredibile et improbabile; quæ enim, vel qualia sunt terrena hæc et inferiora bona, ut propter eorum fruitionem oporteat beatos in corporibus gloriosis mille annis in terra degere?) repugnat aliis Scripturæ testimoniis. Nam, 1. ad Thesalon. 4, inquit Paulus: *Si enim credimus quod Jesus mortuus est, et resurrexit, ita et Deus eos, qui dormierunt cum Jesu, adducet cum eo.* Non ergo Jesus veniet iterum in terram ut eam inhabitet et in ea regnet, sed potius suos secum adducet, ut secum in cælo regnent, juxta illud secundæ ad Cor. 5: *Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis;* et illud ad Eph. 2: *Convivificavit nos Christo, et conresuscitavit, et consedere fecit in cælestibus in Christo Jesu.* Et hoc est quod Paulus in priori loco subjungit, quod, statim post resurrectionem et immutationem justorum, *simul rapiemur cum Christo in æra, et sic semper cum Domino erimus.* Cur enim gloriosa et immortalia corpora, excelsiora cælis facta, permanerent in terra, quæ propria est mortalium habitatio?

6. Quarto, possunt congruentes rationes adduci, ob quas merito divina Providentia disposuit ut generalis hominum resurrectio in finem mundi differretur, quas attigit D. Thomas in 4, dist. 43, q. 1, a. 3, q. 1; et latius Sot., q. 2, a. 1. Summa omnium est. Nam durante cæli motu durat generatio et corruptio, ac temporis successio, et ideo non decuit ut generaliter corpora hominum, quæ ex materia generabilium et corruptibilium rerum formanda sunt, ad immortalem et æternam vitam transferrentur. Item quia (ut infra videbimus) decuit in fine mundi fieri universale ac manifestum judicium omnium homi-

num; igitur etiam decuit ut aliquod præmium, saltem quoad complementum, in corpore et animo, in tempus illud reservaretur.

7. *Responsio ad argumenta in oppositum.* — *In cap. vigesim. Apocal. 5, expositio.* — Ad fundamentum contrarii erroris, quod attinet ad loca Prophetarum de antiquis promissionibus, Judæis, de instauranda Jerusalem, bonorum affluentia, et aliis id genus factis, breviter dicitur intelligenda esse secundum metaphoricam locutionem de Ecclesia vel militante, vel triumphante, ac de bonis spiritualibus, quæ fidelibus, qui sunt veri et spirituales Israelitæ, Deus communicat, ut tractat late Hieronymus, exponendo eadem Prophetarum loca, et attigimus breviter superiori tomo, disp. 1, sect. 4. Solum ergo superest ut exponamus vigesimum caput Apocalypsis, de quo imprimis dicendum est, Angelum illum quem Joannes vidit descendentem de cælo, esse Christum Dominum, qui in Scriptura dicitur *Angelus testamenti*, et *magni consilii Angelus*; vel aliquem sanctum Angelum ministrum ejus. Parum enim refert uno vel altero modo interpretari. Deinde dicitur ibi esse sermonem de primo Christi adventu, non de secundo. Christus enim, veniens in mundum, per incarnationem superavit dæmonem, et potestatem ejus abstulit, juxta illud Luc. 11: *Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet; si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat.* Addit vero Matth., c. 12: *Quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, et vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem?* Sic igitur Christus veniens in mundum alligavit dæmonem, et hoc est quod vidit Joannes, dicto c. 20. Quod vero subdit: *Et misit eum in abyssum, et clausit, et signavit super illum, ut non seducat amplius gentes,* quidam putant esse intelligendum non de omnibus dæmonibus, sed de Satana, principe dæmoniorum, qui ita est in infernum detrusus, ut exire non permittatur, neque per seipsum homines tentare. Quod significat Gregorius, l. 4 Moral., c. 13. Exponit enim hunc locum de illo apostata Angelo, qui ita creatus est ut cæteris legionibus Angelorum emineret. Et idem sentit Lactantius, l. 7, c. 24 et 26. Quod si velimus de universo dæmonum imperio id explicare, intelligendum est, dæmonem fuisse ligatum, ut non possit ad homines tentandos ex abisso exire, nisi juxta voluntatem ac permissionem illius Angeli, id est, Christi, qui

eum ligavit. Unde fit ut neque in hoc mundo tam libere regnet sicut antea, neque tam acriter possit homines tentare ac seducere; ligare ergo dæmonem, fuit ejus coercere et cohibere potestatem, ut Augustinus exposuit, 20 de Civit., c. 7, et ep. 107; et significavit Greg., 7 Moral., c. 18. Addit præterea Joannes, ligatum ab hoc Angelo fuisse dæmonem mille annis, et postea solum modico tempore. Sed intelligendum est, ibi positum esse definitum numerum annorum pro indefinito. Solet enim Scriptura per millenarium numerum explicare diuturnam temporis durationem, ut Psal. 104: *Verbum, quod mandavit in mille generationes;* et Eccles. 16: *Melior est unus vir timens Deum, quam mille impij.* Habuit autem Joannes specialem causam et rationem ob quam ea phrasi locutionis uteretur, quia vel non poterat definite dicere, vel non oportebat explicare quantum esset tempus futurum usque ad persecutionem Antichristi, quando dæmon solvetur modico tempore. Dicitur ulterius omnes animas Sanctorum regnasse cum Christo iis mille annis, id est, toto hoc tempore. Ubi notandum est non dici solis his mille annis regnaturum Christum cum Sanctis suis, futurum enim est illud regnum perpetuum; dicitur ergo regnaturus eo tempore, donec ad judicandum veniat, absque nova immutatione et quasi innovatione, quæ post corporum resurrectionem in illo regno fiet. Atque ob hanc causam nulla ibi fit corporum mentio, sed solum animarum. Unde fit, cum subdit Joannes hanc esse *primam resurrectionem*, necessario intelligi de resurrectione spirituali, qua anima a peccato resurgit ad vitam gratiæ et gloriæ. Toto enim illo tempore operabitur Christus in animabus hanc resurrectionem, inchoando illam in hac vita, perficiendo autem in morte; de qua dixit Christus, Joann. 5, juxta expositionem Augustini, tract. 22 in Joann., et serm. 64 de Verbis Domini, et 20 de Civit., c. 6: *Venit hora et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, et qui audierint, vivent;* quanquam aliam possit ille locus Joannis habere expositionem litteralem; sed nunc nostra non refert. Dixi autem spiritualem hanc resurrectionem inchoari per gratiam, perfici autem in gloria, quia, ut metaphora resurrectionis melius quadret, oportet ut ex parte termini a quo, mortem aliquo modo respiciat. Nam sola glorificatio per se sumpta non habet rationem resurrectionis, sed ut confertur homini, qui per peccatum jus ad il-

lam amiserat; et quia hoc jus per justificationem reparatur, ideo dicimus hanc resurrectionem utrumque aliquo modo includere, justificationem scilicet usque ad glorificationem, seu e contrario glorificationem, ut in tali justificatione fundatam. Sola enim justificatio non habet rationem propriam resurrectionis de qua ibi est sermo. Nam ibi dicitur *secundam mortem*, id est, damnationem non habere locum in iis qui primæ resurrectionis sunt participes, quod non convenit omnibus justificatis, nisi vitam gratiæ perpetuo conservent, quod in gloria fiet; sic ergo exponenda est illa prima et spiritualis animarum resurrectio.

8. *Objectio.* — Possunt vero nobis obstare illa verba ejusdem c. 20 Apoc.: *Cæteri mortuorum non viæerunt, donec consummentur mille anni;* et subditur: *Hæc est resurrectio prima.* Nam in prioribus verbis necesse est esse sermonem de vita corporali, nam *cæteri mortuorum*, id est, damnati, qui in Christum non crediderunt, non sunt resurrecturi unquam spirituali resurrectione, sed corporali tantum; ergo, cum hæc dicitur *resurrectio prima*, intelligitur de corporali, non de spirituali, quia non est verisimile, in tam paucis verbis tam magnam involvi æquivocationem. Responderi potest illa priora verba non intelligi de vita corporali, vel spirituali determinate, sed simpliciter de omni vita; ita ut sit sensus, ad nullum genus vitæ suscitatos esse, et ideo non esse proprie æquivocationem. Melius tamen (ut existimo) responderi potest, etiam in illis verbis sermonem esse de vita gratiæ et gloriæ, ita ut sensus sit, eos, qui non adhæserunt Christo, in toto illo sæculo usque ad finem mundi non esse gratiam et gloriam consecuturos. Quod autem subditur: *Donec consummentur mille anni*, non significat, post mille annos esse victuros; sed quia tempus definitum a Deo ad hanc primam resurrectionem, solum est hoc quod fuit usque ad diem judicii, ideo specialiter dictum est toto hoc tempore hos non fore vivificandos, non quia postea vivificandi sint, sed solum ut excludatur tempus in quo maxime vivificari poterant, et ita illa particula *donec*, tantum significat quid toto illo tempore futurum non sit, non tamen quid post illud tempus sit futurum, juxta frequentem modum loquendi Scripturæ, in superioribus expositum.

9. In reliqua parte illius capituli describit Joannes persecutionem Antichristi, et uni-